ଅନୀଲ କୁମାର

ବନାମ

ୟୁ. ପି. ରାଜ୍ୟ

ଫେବୃଆରୀ 13,2003

[ଏସ୍. ଏନ୍. ଭାରିୟାଭା ଏବଂ ବି. ଏନ୍. ଅଗ୍ରୱାଲ, ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତିଦ୍ୱୟ]

ଦଣ୍ଡ ସଂହିତା, 1860;

ଧାରା 148, 149, 304 ଭାଗ-II, 323, 324 ଏବଂ 325 : ଅଭିଯୁକ୍ତମାନେ ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷର ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ତାଙ୍କ ଭାଇଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଥିଲେ — ବିଚାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଦ୍ୱାରା ଦୋଷସିଦ୍ଧି — ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସମର୍ଥିତ— ଅପିଲରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି : ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀ କିମ୍ବା ପୀଡ଼ିତଙ୍କ ସମ୍ପର୍କୀୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ଅଭିଯୁକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଅପରାଧ ସଂଘଟନ କରୁଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ଲୋପ ପାଏ ନାହିଁ — ତେଣୁ ଏପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱସନୀୟ — ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରୀକ୍ଷା ଆୟୋଜନରେ ବିଳମ୍ବ ଗୁରୁତ୍ୱହୀନ — ଭାରତୀୟ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଅଧିନିୟମ, 1872 ।

ଅପରାଧିକ ବିଚାର:

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ନଥିବା — ଏହାର ପ୍ରଭାବ — ନିଷ୍ପତ୍ତି : ଏହା ଦ୍ୱାରା ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ ।

ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷର ମାମଲା ଅନୁଯାୟୀ, PW2 ନିଜ ଘରକୁ ଫେରୁଥିବା ସମୟରେ ଅଭିଯୁକ୍ତମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅଟକାଇ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସାନ ଭାଇ, ଭଉଣୀ ଏବଂ ପିତାମାତା ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଆସିବା ପରେ, ଅଭିଯୁକ୍ତମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ, PW2ଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ଆଘାତଜନିତ ଚୋଟ କାରଣରୁ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ । ମୃତକଙ୍କ ପିତା 8 ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକ ଅଭିଯୋଗ ଦାଖଲ କରିଥିଲେ ।

ବିଚାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଅଭିଯୁକ୍ତ-ଅପିଲକାରୀ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ସହ-ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା **325** ସହ ପଠିତ ଧାରା **149,** ଧାରା **324** ସହ ପଠିତ ଧାରା **149,** ଧାରା **323** ସହ ପଠିତ ଧାରା **149** ଏବଂ ଧାରା **148** ଅନୁଯାୟୀ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଅବଶିଷ୍ଟ **6** ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦୋଷମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ରାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୁକ୍ତମାନେ ଏବଂ ରାଜ୍ୟ ଉଭୟ ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ଅପିଲ ଦାଖଲ କରିଥିଲେ। ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଦୋଷସିଦ୍ଧି ଏବଂ ଦଣ୍ଡାଦେଶକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ସହିତ, ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା **304** ଭାଗ-**II** ସହ ପଠିତ ଧାରା **149** ଅନୁଯାୟୀ ମଧ୍ୟ ଅପରାଧ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିବା ମନେକରି ଉଭୟ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କୁ ସେହି ଧାରା ଅନୁଯାୟୀ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ। ତେଣୁ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ଅପିଲ ଦାଖଲ କରାଯାଇଛି ।

ଅଭିଯୁକ୍ତ-ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ରିପୋର୍ଟର ଲେଖକ ଅଭିଯୋଗକାରୀଙ୍କ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଅଭିଯୁକ୍ତମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ। ଏପରି ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇ ନଥିବାରୁ ଅଭିଯୁକ୍ତମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଗୁରୁତର ପ୍ରତିକୂଳତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି; ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ମୁହଁ ନ ଢାଙ୍କି ତାଙ୍କୁ ହସ୍ପିଟାଲକୁ ନିଆଯାଇଥିବାରୁ ବିଚାରଣ ଦୂଷିତ ହୋଇଯାଇଛି; ଏବଂ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜନରେ ବିଳମ୍ବ ହେବାରୁ ଉକ୍ତ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ବିଶ୍ୱସନୀୟତା ସମ୍ପର୍କରେ ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟି ହେଉଛି । ଅପିଲ ଖାରଜ କରି ନ୍ୟାୟାଳୟ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦେଇଥିଲେ :

1.1. ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ରିପୋର୍ଟର ଲେଖକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀ ନ ଥିଲେ । ସେ ଘଟଣାଟିକୁ ଦେଖି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ କେଉଁମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ କିମ୍ବା ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ କିଏ ଥିଲେ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲେ। ସେ କେବଳ ଅଭିଯୋଗକାରୀ **PW1** ତାଙ୍କୁ ଯାହା କହିଥିଲେ, ତାହାକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଥିଲେ। **PW1, PW2** ଏବଂ **PW4**ଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଛି ଯେ, ଘଟଣା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ, ସେମାନେ ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ରିପୋର୍ଟରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ଯେହେତୁ ଉକ୍ତ ଲେଖକ ଘଟଣାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀ ନ ଥିଲେ, ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ଭାବେ ପରୀକ୍ଷା କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲା । ଅପିଲକାରୀ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ କି ନାହିଁ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ସେ କୌଣସି ବକ୍ତବ୍ୟ ଦେଇପାରି ନ ଥାନ୍ତେ। ତେଣୁ, ଏହା ଦ୍ୱାରା ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ।

1.2. ବର୍ତ୍ତମାନ ମାମଲାରେ, **PW8** ଏବଂ **PW9,** ଅର୍ଥାତ୍ ତଦନ୍ତକାରୀ ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ଥାନାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧିକାରୀ, ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ମୁହଁ ଢାଙ୍କିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଜେଲରେ ଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ କାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇ ନ ଥିଲା । ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଜେରା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଏପରି ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସାକ୍ଷ୍ୟକୁ ଦୁର୍ବଳ କରାଯାଇପାରି ନ ଥିଲା । ତେଣୁ, ଏହି ମାମଲାରେ ଏହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ରହିଛି ଯେ, ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାର କୌଣସି ସୁଯୋଗ ନ ମିଳିବାକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିଲା ।

1.3. PW2, ଯିଏ ମୃତକଙ୍କ ଭାଇ, ତାଙ୍କ ଉପରେ ଅପିଲକାରୀ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସହ-ଅଭିଯୁକ୍ତ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ। ସେ ନିଜ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖିଥିଲେ। ଏହାପରେ ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ସମୟରେ ହତ୍ୟାର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେ। **PW2** ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତର ଆଘାତ ପାଇଥିଲେ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ **PW2**ଙ୍କ ମନରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଗଭୀର ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ। ଏହି ଛାପ **47** ଦିନ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷୀଣ କିମ୍ବା ଲୋପ ପାଇଯିବ ନାହିଁ। ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷର ଅନ୍ୟ ସାକ୍ଷୀମାନେ, ଯଥା ମୃତକଙ୍କ ପିତାମାତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ପରିସ୍ଥିତି ରହିଛି। ସେମାନେ ନିଜ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହେଉଥିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ନିହତ ହେଉଥିବା ଦେଖିଥିଲେ। ତେଣୁ, ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଇଥିବ। କେବଳ **47** ଦିନର ବ୍ୟବଧାନ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିରୁ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀକୁ ଲିଭାଇ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ। ସମସ୍ତ ସାକ୍ଷୀ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱସନୀୟ। ଆହ୍ୱାନିତ ରାୟରେ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ନାହିଁ ।

ବୃଜ ମୋହନ ବନାମ *ରାଜସ୍ଥାନ ରାଜ୍ୟ, AIR* (1994) SC 739 ଏବଂ ଦୟା *ସିଂହ ବନାମ* ହରିୟାଣା *ରାଜ୍ୟ, AIR (2001)* **SC 1188** ମାମଲାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ରାୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇଛି ।

ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ଅଧିକାରିତା: ଫୌଜଦାରୀ ଆବେଦନ ସଂଖ୍ୟା139/1996।

ଆଲାହାବାଦସ୍ଥିତ ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଫୌଜଦାରୀ ଅପିଲ ସଂଖ୍ୟା 3151/1979 ରେ 22.11.1994 ତାରିଖରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ରାୟ ଏବଂ ଆଦେଶ ବିରୋଧରେ ।

ତ୍ରିପୁରାରୀ ରାୟ, ରାକେଶ କେ. ଶର୍ମା, ପ୍ରବୀଣ ସ୍ୱରୂପ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ଚୌଧୁରୀ ଏବଂ ପ୍ରମୋଦ ସ୍ୱରୂପ ଉପସ୍ଥିତ ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଉପସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ରାୟ **ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି ଏସ୍. ଏନ୍. ଭାରିୟାଭାଙ୍କ** ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଅପିଲ 22 ନଭେମ୍ବର, 1994 ତାରିଖର ଏକ ରାୟ ବିରୋଧରେ ଦାଖଲ କରାଯାଇଛି । ସଂକ୍ଷେପରେ ମାମଲାର ତଥ୍ୟ ନିମ୍ନପ୍ରକାର:

11 ଜୁନ, 1978 ତାରିଖରେ ମନୋଜ କୁମାର (PW2) ନିଜ ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ଚମନ (ଫୌଜଦାରୀ ଅପିଲ ସଂଖ୍ୟା 934-936/1995 ର ଅପିଲକାରୀ, ଯାହାଙ୍କ ଅପିଲ ଆଜି ପୃଥକ ରାୟ ଦ୍ୱାରା ଖାରଜ କରାଯାଇଛି) ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଚାରିଜଣ ବ୍ୟକ୍ତି ତାଙ୍କ ରାସ୍ତା ଅବରୋଧ କରି ଲୁହା ରଡ଼, ଛୁରୀ ଏବଂ ଲାଠି ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ମନୋଜଙ୍କ ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ସଞ୍ଜୟ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମନୋଜଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସାନ ଭାଇଙ୍କ ବୟସ ମାତ୍ର 10 ବର୍ଷ ଥିଲା। 10 ବର୍ଷର ଜଣେ ବାଳକ ମନୋଜଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିଥିବା ଦେଖି ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ ନିବୃତ୍ତ ହୋଇ ନଥିଲେ; ବରଂ ସେମାନେ 10 ବର୍ଷର ସେହି ବାଳକ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଛୁରୀ ଏବଂ ଲାଠିରେ ଆକ୍ରମଣ ଜାରି ରଖିଥିଲେ । ମନୋଜ ଏବଂ ସଞ୍ଜୟଙ୍କ ଚିତ୍କାର ଶୁଣି ସେମାନଙ୍କ ପିତା ଶ୍ରୀ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ଦ୍ୱିବେଦୀ, ମାତା ଶ୍ରୀମତୀ କୌଶଲ୍ୟା ଦ୍ୱିବେଦୀ ଏବଂ ଭଉଣୀ ସଙ୍ଗୀତା ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଦୌଡ଼ି ଆସିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରାଯାଇଥିଲା । ।

ଏହାପରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବାରୁ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ ।

ମୃତକଙ୍କ ପିତା ଶ୍ରୀ ସିଦ୍ଧେଶ୍ୱର ଦ୍ୱିବେଦୀ ଏକ ଅଭିଯୋଗ ଦାଖଲ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ରିପୋର୍ଟରେ ସେ ଚମନଙ୍କୁ କେତେକ ଅଜ୍ଞାତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହ ମିଶି ପ୍ରଥମେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ପହଞ୍ଚି ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ ସହାୟତା କରିଥିବା ବୋଲି କଥିତ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଅଭିଯୋଗ ଆଧାରରେ ପୋଲିସ ତଦନ୍ତ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । । 8 ଜଣ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ବିରୋଧରେ

ବିଚାରଣ ଚାଲିଥିଲା । ସଞ୍ଜୟଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିବାରୁ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 302, ଧାରା 323, ଧାରା 325 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149 ଏବଂ ଧାରା 148 ଅନୁଯାୟୀ ଅଭିଯୋଗ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷ ଅନେକ ସାକ୍ଷୀଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ PW1 ମୃତକଙ୍କ ପିତା, PW2 ମନୋଜ ଏବଂ PW4 ମୃତକଙ୍କ ମାତା ଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଘଟଣାର ବିବରଣୀ ଦେବା ସହିତ ଚମନ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରିଥିଲେ । ବିସ୍ତୃତ ଜେରା ସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟକୁ ଦୁର୍ବଳ କରାଯାଇପାରି ନ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟକୁ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲା, ଯେଉଁଥିରେ ସଞ୍ଜୟଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହତ୍ୟାଜନିତ ବୋଲି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ଏବଂ ମନୋଜ, ତାଙ୍କ ପିତା ଓ ମାତା ମଧ୍ୟ ଆହତ ହୋଇଥିବା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା ।

ବିଚାରଣ ଶେଷରେ ବିଚାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟ 6 ଜଣ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କୁ ଦୋଷମୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଚମନ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 325 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149 ଅନୁଯାୟୀ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି 4 ବର୍ଷର କାରାଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଧାରା 324 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149 ଅନୁଯାୟୀ ମଧ୍ୟ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି 2 ବର୍ଷର କାରାଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ଧାରା 323 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149 ଅନୁଯାୟୀ ଅପରାଧ ପାଇଁ 6 ମାସର କାରାଦଣ୍ଡ ଏବଂ ଧାରା 148 ଅନୁଯାୟୀ ଅପରାଧ ପାଇଁ 1 ବର୍ଷର କାରାଦଣ୍ଡ ପ୍ରଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ସମସ୍ତ ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଏକକାଳୀନ ଭାବରେ ଭୋଗ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

ଅପିଲକାରୀ (ଏବଂ ଚମନ) ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ଦୁଇଟି ଫୌଜଦାରୀ ଅପିଲ ଦାଖଲ କରିଥିଲେ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ, ରାଜ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 302 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149 ଅନୁଯାୟୀ ଦୋଷମୁକ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟ 6 ଜଣ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ଦୋଷମୁକ୍ତି ବିରୋଧରେ ଅପିଲ ଦାଖଲ କରିଥିଲା। ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଏହି ସମସ୍ତ ଅପିଲର ଏକତ୍ର ଶୁଣାଣି କରିଥିଲେ ଏବଂ ଆହ୍ୱାନିତ ରାୟ ଦ୍ୱାରା ସେଗୁଡ଼ିକର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଥିଲେ । ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ବିଚାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟଙ୍କ ଏହି ନିଷ୍କର୍ଷକୁ ବହାଳ ରଖିଛନ୍ତି ଯେ, ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷ ଚମନ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ସନ୍ଦେହର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ମାମଲା ପ୍ରମାଣ କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛି । ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 325 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149, ଧାରା 324 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149,

ଧାରା 323 ସହ ପଠିତ ଧାରା 149 ଏବଂ ଧାରା 148 ଅନୁଯାୟୀ ହୋଇଥିବା ଦୋଷସିଦ୍ଧିକୁ ମଧ୍ୟ ବହାଲ ରଖିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ, ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଏହି ନିଷ୍କର୍ଷରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆମ ମତରେ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି ଯେ, ଭାରତୀୟ ଦଣ୍ଡ ସଂହିତାର ଧାରା 304 ଭାଗ-II ସହ ପଠିତ ଧାରା 149 ଅନୁଯାୟୀ ଅପରାଧ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ଚମନ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀ ଉଭୟଙ୍କୁ 5 ବର୍ଷର ସଶ୍ରମ କାରାଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ କରାଯାଇଛି। ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ଅପିଲ ଦାଖଲ କରାଯାଇଛି ।

ଶ୍ରୀ ତ୍ରିପୁରାରୀ ରାୟ ଯୁକ୍ତି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ, ବିଚାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଏବଂ ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଉଭୟ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାରେ ତ୍ରୁଟି କରିଛନ୍ତି । ସେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ରିପୋର୍ଟରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ନାହିଁ। ସେ ଆହୁରି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ, ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ରିପୋର୍ଟର ଲେଖକ ଥିଲେ ଶ୍ରୀ ଉମେଶ କୁମାର ଦୀକ୍ଷିତ, ଯିଏ ଅଭିଯୋଗକାରୀଙ୍କ ଭଣଜା ଥିଲେ । ଉମେଶ କୁମାର ଦୀକ୍ଷିତ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ସହପାଠୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଜାଣିଥିଲେ। ତେଣୁ, ଯଦି ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀ ପ୍ରକୃତରେ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ଉମେଶ କୁମାର ଦୀକ୍ଷିତ ଲିଖିତ ଅଭିଯୋଗରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥାଆନ୍ତେ। ସେ ଆହୁରି ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ, ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷ ଉମେଶ କୁମାର ଦୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ଭାବେ ପରୀକ୍ଷା କରିନାହାନ୍ତି, ଫଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀ ଗୁରୁତର ଭାବରେ ପ୍ରତିକୂଳତାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ, ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷ ବିରୋଧରେ ପ୍ରତିକୂଳ ଅନୁମାନ କରାଯିବା ଉଚିତ ଯେ, ଯଦି ଉମେଶ କୁମାର ଦୀକ୍ଷିତଙ୍କୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀ ଘଟଣା ସମୟରେ ଉପସ୍ଥିତ ନ ଥିଲେ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ । ଆମେ ଏହି ଯୁକ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । ଉମେଶ କୁମାର ଦୀକ୍ଷିତ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀ ନ ଥିଲେ । ସେ ଘଟଣାଟିକୁ ଦେଖି ନ ଥିଲେ ଏବଂ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ କେଉଁମାନେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ କିମ୍ବା ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନେ କିଏ ଥିଲେ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ସେ କେବଳ PW4 ତାଙ୍କୁ ଯାହା କହିଥିଲେ, ତାହାକୁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । PW1, PW2 ଏବଂ PW4ଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟରୁ ଏହା ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି ଯେ, ଘଟଣା ପୂର୍ବରୁ ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ, ସେମାନେ ପ୍ରଥମ ସୂଚନା ରିପୋର୍ଟରେ ତାଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ଉମେଶ କୁମାର ଦୀକ୍ଷିତ ଘଟଣାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀ ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀ ଭାବେ ପରୀକ୍ଷା କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନ ଥିଲା । ସେ ମାମଲାର କୌଣସି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଉପଯୋଗୀ ତଥ୍ୟ

ପ୍ରଦାନ କରିପାରି ନ ଥାନ୍ତେ। ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀ ଘଟଣାସ୍ଥଳରେ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ କି ନାହିଁ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ସେ କୌଣସି ବକ୍ତବ୍ୟ ଦେଇପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ତେଣୁ, ଏହା ଦ୍ୱାରା ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ପ୍ରତି କୌଣସି ପ୍ରତିକୂଳତା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ଏହା ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା ଯେ, ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ 12 ଜୁନ, 1978 ତାରିଖରେ ଗିରଫ କରାଯାଇଥିଲା । ସେହି ଦିନ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ହସ୍ପିଟାଲକୁ ନିଆଯାଇଥିବା କଥା ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା । ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ହସ୍ପିଟାଲକୁ ନେବା ସମୟରେ କୌଣସି ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇ ନ ଥିବା ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଢାଙ୍କି ରଖାଯାଇ ନ ଥିବା ବୋଲି ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଏହି କାରଣରୁ ବିଚାରଣ ଦୂଷିତ ହୋଇଯାଇଛି ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଦାବି କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଯୁକ୍ତିର ସମର୍ଥନରେ *ଏସ୍. ଭି. ମଦନ* ବନାମ *ମୈସୁର ରାଜ୍ୟ*, [1980] 1 SCC 479 ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇଥିଲା । ସେହି ମାମଲାରେ ଏହି ନ୍ୟାୟାଳୟ ଦେଖିଥିଲେ ଯେ, ସାକ୍ଷୀମାନେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କୁ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ନ ପାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ସେମାନେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖି ନ ଥାଆନ୍ତୁ ବୋଲି ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଭିଯୋଗପକ୍ଷ କୌଣସି ସାକ୍ଷ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନ କରିନଥିଲେ । ଉକ୍ତ କାରଣରୁ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ, ସେହି ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଏହି ତଥ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା ଯେ, ଆବଶ୍ୟକ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିଲା ବୋଲି କୌଣସି ସାକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ, ବର୍ତ୍ତମାନର ମାମଲାରେ ଆମେ ଦେଖୁଛୁ ଯେ, PW8 ଏବଂ PW9, ଅର୍ଥାତ୍ ତଦନ୍ତକାରୀ ଅଧିକାରୀ ଏବଂ ଥାନାର ଭାରପ୍ରାପ୍ତ ଅଧିକାରୀ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ମୁହଁ ଢାଙ୍କିଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ଅପିଲକାରୀ ଜେଲରେ ଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ କାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଇ ନ ଥିଲା। ପ୍ରତିପକ୍ଷ ଜେରା ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଏପରି ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସାକ୍ଷ୍ୟକୁ ଦୁର୍ବଳ କରାଯାଇପାରି ନ ଥିଲା। ତେଣୁ, ବର୍ତ୍ତମାନର ମାମଲାରେ ଏହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ସାକ୍ଷ୍ୟ ରହିଛି ଯେ, ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ନ ମିଳିବାକୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ପରବର୍ତ୍ତୀରେ ଏହା ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, ଯଦ୍ୟପି ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ 12 ଜୁନ, 1978 ତାରିଖରେ ଗିରଫ କରାଯାଇଥିଲା, ତଥାପି ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ 27 ଜୁଲାଇ, 1978 ତାରିଖରେ

ହିଁ ଆୟୋଜିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜନରେ ପ୍ରାୟ 47 ଦିନର ବିଳମ୍ବ ହୋଇଥିଲା । ଏପରି ବିଳମ୍ବ ପରେ ଆୟୋଜିତ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହି କାରଣରୁ ମଧ୍ୟ ଅପିଲକାରୀ ଦୋଷମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ହକ୍‌ଦାର ବୋଲି ଦାବି କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଯୁକ୍ତିର ସମର୍ଥନରେ *ସୋନି* ବନାମ *ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ରାଜ୍ୟ*, [1982] 3 SCC 368 ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇଥିଲା। ସେହି ରାୟଟି କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅନୁଚ୍ଛେଦରେ ସୀମିତ, ଯାହା ନିମ୍ନପ୍ରକାର :

> "ଉଭୟ ପକ୍ଷର ଅଧିବକ୍ତାଙ୍କୁ ଶୁଣିବା ପରେ ଆମେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଯେ, ଡକାୟତି ଅପରାଧ ପାଇଁ ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ଦୋଷସିଦ୍ଧିକୁ ବଜାୟ ରଖିବା କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ। ଏହି ଦୋଷସିଦ୍ଧି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କରାଯାଇଥିବା ପରିଚୟ ଉପରେ ଆଧାରିତ । ଉକ୍ତ କାରଣରୁ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ, ସେହି ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଏହି ତଥ୍ୟ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା ଯେ, ଆବଶ୍ୟକ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିଲା ବୋଲି କୌଣସି ସାକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଶ୍ରୀମତୀ କୂରୀ, ପ୍ରୀତମ ସିଂହ, କେୱଲ, ଚୈତୁ ଏବଂ ସିନରୁ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଭୁଲିହେବ ନାହିଁ ଯେ, ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ଗିରଫ ତାରିଖରୁ 42 ଦିନ ପରେ ହିଁ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜିତ କରାଯାଇଥିଲା । ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜନରେ ହୋଇଥିବା ଏହି ବିଳମ୍ବ ଏହାର ପ୍ରାମାଣିକତା ସମ୍ପର୍କରେ ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟି କରେ । ଏହାବ୍ୟତୀତ, ଏତେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ବିତିଯିବା ପରେ ସାକ୍ଷୀମାନେ ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀକୁ ମନେ ରଖିପାରିବେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା କଷ୍ଟକର । ଯଦି ଏହି ସାକ୍ଷ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ, ତେବେ ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ଦୋଷସିଦ୍ଧିକୁ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାକ୍ଷ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ ନାହିଁ । ତେଣୁ, ଆମେ ଅପିଲକୁ ମଞ୍ଜୁର କରୁଛୁ ଏବଂ ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଦୋଷମୁକ୍ତ କରୁଛୁ।"

ଏହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ ଯେ, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜନରେ ବିଳମ୍ବ ହେବା ଏହାର ପ୍ରାମାଣିକତା ସମ୍ପର୍କରେ ସନ୍ଦେହ ସୃଷ୍ଟି କରେ ଏବଂ ଏତେ ସମୟ ବିତିଯିବା ପରେ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅପିଲକାରୀଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀକୁ ମନେ ରଖିବା କଷ୍ଟକର ବୋଲି ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବା ବ୍ୟତୀତ, ଏପରି ସ୍ୱଳ୍ପ ବିଳମ୍ବ କିପରି ମାମଲା ପାଇଁ ସାଂଘାତିକ ହୋଇପାରେ, ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଉ କୌଣସି କାରଣ ଦର୍ଶାଯାଇନାହିଁ ।

ଅନିଲ କୁମାର ବନାମ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ରାଜ୍ୟ [ଏସ୍. ଏନ୍. ବାରିୟାବା, ନ୍ୟାୟମୂର୍ତ୍ତି]

ଏହାବ୍ୟତୀତ, *ହରିନାଥ* ବନାମ *ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ ରାଜ୍ୟ,* [1988] 1 *SCC 14* ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ମାମଲାରେ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍‌ର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିଷୟରେ ବିଚାର କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍‌ର କେବଳ ସମର୍ଥନକାରୀ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ଏବଂ ଘଟଣା ଘଟିବା ପରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ତତ୍ପରତାର ସହିତ ଏହା ଆୟୋଜିତ ହେବା ଉଚିତ ।

ଉପରୋକ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, ଏହି ନ୍ୟାୟାଳୟ ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଥିବା ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜନରେ ବିଳମ୍ବ ହେଲେ ସାକ୍ଷୀମାନେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀକୁ ମନେ ରଖିପାରିବେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା କଷ୍ଟକର । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଚିହ୍ନଟ ସନ୍ଦେହଜନକ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହର ସୁବିଧା ପ୍ରଦାନ କରାଯିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଦର୍ଶାଯାଇଥିଲା ।

ଆମେ ଏହି ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅସମର୍ଥ । *ବ୍ରିଜ୍ ମୋହନ* ବନାମ *ରାଜସ୍ଥାନ ରାଜ୍ୟ,* AIR (1994) SC 739 ମାମଲାରେ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ 3 ମାସ ପରେ ଆୟୋଜିତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଯୁକ୍ତି କରାଯାଇଥିଲା ଯେ, ଏତେ ସମୟ ବିତିଯିବା ପରେ ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀକୁ ମନେ ରଖିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ। ନ୍ୟାୟାଳୟ କହିଥିଲେ ଯେ, ସାଧାରଣତଃ ସମୟ ବିତିବା ସହିତ ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ସ୍ମୃତି ମଳିନ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଯେତେ ଶୀଘ୍ର ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜିତ ହୁଏ, ତାହା ସେତେ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ ସୃଷ୍ଟି କରେ । କିନ୍ତୁ, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜନ ପାଇଁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟସୀମା ସ୍ଥିର କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ସ୍ପଷ୍ଟ କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ, କେତେକ ସମୟରେ ଅପରାଧର ପ୍ରକୃତି ଏପରି ହୋଇଥାଏ ଯାହା ଅପରାଧୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥିବା ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ଛାପ ସୃଷ୍ଟି କରିଥାଏ। ଏହି ଗଭୀର ଛାପରେ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ରହିଥାଏ । ଏପରି ଗଭୀର ଛାପ 3 ମାସ ମଧ୍ୟରେ ଲୋପ ପାଇଯିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଥିଲା ।

ଦୟା ସିଂହ ବନାମ *ହରିୟାଣା ରାଜ୍ୟ,* AIR (2001) SC 1188 ମାମଲାରେ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ପ୍ରାୟ 8 ବର୍ଷ ପରେ ଆୟୋଜିତ କରାଯାଇଥିଲା, କାରଣ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କୁ ସାଢ଼େ 7 ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗିରଫ କରାଯାଇପାରି ନ ଥିଲା ଏବଂ ଗିରଫ ପରେ 6 ମାସ ପରେ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍

ଆୟୋଜନ କରାଯାଇଥିଲା । ସେହି ମାମଲାରେ ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ହରିନାଥ (ପୂର୍ବୋକ୍ତ) ଏବଂ ସୋନି (ପୂର୍ବୋକ୍ତ) ମାମଲାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ନ୍ୟାୟାଳୟ ଉଭୟ ମାମଲାକୁ ବିଚାର କରିଥିଲେ । ସେହି ମାମଲାରେ ଆହତ ସାକ୍ଷୀମାନେ ଉକ୍ତ ଘଟଣାରେ ନିଜ ପୁଅ ଏବଂ ବୋହୂଙ୍କୁ ହରାଇଥିଲେ । ନ୍ୟାୟାଳୟ କହିଥିଲେ ଯେ, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍‌ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦର୍ଶୀ ସାକ୍ଷୀଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟକୁ ପୂର୍ବରୁ କରାଯାଇଥିବା ଚିହ୍ନଟ ମାଧ୍ୟମରେ ସମର୍ଥନ ପ୍ରଦାନ କରିବା। ପ୍ରକୃତ କିମ୍ବା ମୂଳ ସାକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ନ୍ୟାୟାଳୟରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇଥିବା ସାକ୍ଷ୍ୟ । ଯଦି ସେହି ସାକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱସନୀୟ ବୋଲି ପ୍ରତୀତ ହୁଏ, ତେବେ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଦ୍ୱାରା ତାହାର ସମର୍ଥନ ନ ମିଳିବା ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ବହନ କରେ ନାହିଁ । ନ୍ୟାୟାଳୟ ଆହୁରି କହିଥିଲେ ଯେ, ଆହତ ସାକ୍ଷୀମାନେ ନିଜ ପୁଅ ଏବଂ ବୋହୂଙ୍କୁ ହରାଇଥିବା ତଥ୍ୟ ଏହା ସୂଚିତ କରେ ଯେ, ଅଭିଯୁକ୍ତଙ୍କ ପରିଚୟ ସେମାନଙ୍କ ମନ ଏବଂ ସ୍ମୃତିରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହେବାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ଥିଲା । ଏହାବ୍ୟତୀତ, *ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ରାଜ୍ୟବନାମ ସୁରେଶ,* [2000] 1 SCC 471 ମାମଲାର ନିମ୍ନଲିଖିତ ଅନୁଚ୍ଛେଦ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଭର କରାଯାଇଥିଲା ।

> “ଆମେ ଏହା ସ୍ମରଣ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍‌ର ପ୍ରାଥମିକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନ୍ୟାୟାଳୟକୁ ସହାୟତା କରିବା ନୁହେଁ । ଏହା ତଦନ୍ତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆୟୋଜିତ କରାଯାଏ। ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ଆୟୋଜନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦୁଇଟି । ପ୍ରଥମତଃ, ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଏହି ସନ୍ତୋଷ ଦେବା ଯେ, ସେମାନେ ଯାହାଙ୍କୁ ସନ୍ଦେହ କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ବନ୍ଦୀ ହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ଅପରାଧ ଘଟିବା ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଦେଖାଯାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ତଦନ୍ତକାରୀ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ଏହି ସନ୍ତୋଷ ଦେବା ଯେ, ସନ୍ଦିଗ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ସେହି ପ୍ରକୃତ ବ୍ୟକ୍ତି, ଯାହାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷୀମାନେ ଉକ୍ତ ଘଟଣା ସହିତ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିଥିଲେ।”

ଏହିପରି, ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍ ବିଳମ୍ବରେ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସ୍ପଷ୍ଟ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସାକ୍ଷ୍ୟକୁ ପରିଚୟ ଚିହ୍ନଟ ପରେଡ୍‌ରୁ ସମର୍ଥନ ମିଳିଥିଲା ବୋଲି ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଯେଉଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ଏହି ନ୍ୟାୟାଳୟ ତାହା ସହ ସହମତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ। ସେହି ମାମଲାରେ ଅପିଲକାରୀମାନଙ୍କ ଦୋଷସିଦ୍ଧିକୁ ବହାଲ ରଖାଯାଇଥିଲା।

ବର୍ତ୍ତମାନର ମାମଲାରେ ମଧ୍ୟ ମନୋଜଙ୍କ ଉପରେ ଚମନ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ। ମନୋଜ ନିଜ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖିଥିଲେ । ଏହାପରେ

ତାଙ୍କ ସାନ ଭାଇ ତାଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଥିଲେ। ମନୋଜ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁତର ଆଘାତ ପାଇଥିଲେ। ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମନୋଜଙ୍କ ମନରେ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ଗଭୀର ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯିବା ସ୍ୱାଭାବିକ। ଏହି ଛାପ 47 ଦିନ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷୀଣ କିମ୍ବା ଲୋପ ପାଇଯିବ ନାହିଁ । ମନୋଜଙ୍କ ପିତା ଏବଂ ମାତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ପରିସ୍ଥିତି ରହିଛି । ସେମାନେ ନିଜ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହେଉଥିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ପ୍ରାଣ ହରାଉଥିବା ଦେଖିଥିଲେ। ତେଣୁ, ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଯାଇଥିବ। କେବଳ 47 ଦିନର ବ୍ୟବଧାନ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ମୃତିରୁ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କ ମୁହଁମଣ୍ଡଳର ଭାବଭଙ୍ଗୀକୁ ଲିଭାଇ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ ।

ଏହି ସମସ୍ତ ସାକ୍ଷୀ ବର୍ତ୍ତମାନର ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନଟ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷ୍ୟ ବିଶ୍ୱସନୀୟ ବୋଲି ବିଚାରଣ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଏବଂ ଅପିଲ ନ୍ୟାୟାଳୟ ଯେଉଁ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି, ଆମେ ତାହା ସହ ସହମତ । ଉପରୋକ୍ତ ଆଲୋଚନାକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ଆମେ ଆହ୍ୱାନିତ ରାୟରେ କୌଣସି ତ୍ରୁଟି ଦେଖୁନାହୁଁ । ସେଥିରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାର କୌଣସି କାରଣ ମଧ୍ୟ ଆମେ ପାଉନାହୁଁ । ଫଳସ୍ୱରୂପ, ଅପିଲ ଖାରଜ କରାଯାଉଛି । ଜାମିନ ବନ୍ଧପତ୍ର ବାତିଲ କରାଯାଉଛି। ଅପିଲକାରୀଙ୍କୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ଦଣ୍ଡାବଧି ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ତୁରନ୍ତ ହେପାଜତକୁ ନିଆଯିବ ।

ଏସ୍. କେ. ଏସ୍. ଆବେଦନଟି ଖାରଜ ହେଲା ।

ଅସ୍ୱୀକରଣ

"ଉପଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ ରାୟ କେବଳ ମକଦ୍ଦମାରେ ପକ୍ଷଭୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସୀମିତ ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ତାଙ୍କ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷାରେ ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇନପାରେ । ସମସ୍ତ ବ୍ୟବହାରିକ ଏବଂ ସରକାରୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନିମନ୍ତେ ରାୟର ଇଂରାଜୀ ସଂସ୍କରଣଟି ପ୍ରାମାଣିକ ବିବେଚିତ ହେବ ଏବଂ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱୟନ ଏବଂ ନିଷ୍ପାଦନ ନିମନ୍ତେ ଏହା ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହେବ ।"

ଭାଷାନ୍ତର:

ତପସ୍ୱିନୀ ବିଶ୍ୱାଳ, ଅନୁବାଦିକା,
ଓଡ଼ିଶା ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ,କଟକ ।